

І вдарив грім

Рей Бредбері

Перекладено за виданням "Ray Bradbury Stories Volume 1. 2007."

Альтернативний перекладацький проект.

Переклад: Іван Криниця.

Вивіска на стіні, здавалося, тремтіла ніби під плівкою проточної теплої води. Екельс кліпнув очима, і в цій миттєвій темноті, після пильного погляду, вивіска неначе спалахнула:

ЗАО "САФАРІ В ЧАСІ".

САФАРІ У БУДЬ-ЯКИЙ РІК В МИНУЛОМУ.

ВИ НАЗИВАЄТЕ ТВАРИНУ.

МИ ДОПРАВЛЯЄМО ВАС ТУДИ.

ВИ СТРІЛЯЄТЕ.

Тепле мокротиння скупчилося в горлі Екельса, він проковтнув і з зусиллям проштовхнув його донизу. М'язи навколо губ розтяглися в посмішку, коли він простягнув руку з чеком на десять тисяч доларів і махнув ним перед чоловіком, який сидів за письмовим столиком.

— Чи ваше Сафарі гарантує, що я повернуся живим?

— Ми нічого не гарантуємо, — відповів представник, — окрім динозаврів. Він обернувся. — Ось пан Тревіс. Ваш Провідник по Сафарі в Минулому. Він розповість у що й де стріляти. Якщо він скаже не стріляти, значить не стріляти. Порушення правил тягне за собою суворе покарання у вигляді штрафу на десять тисяч доларів, а також можливий позов збоку Уряду після вашого повернення.

Екельс кинув погляд на величезне приміщення, на скупчення і плутанину дротів та сталевих корпусів, на сяйво, що мерехтіло то помаранчевим, то сребристим, то блакитним. Чутно було звук наче від велетенського вогнища, в якому палав увесь Час, всі роки, пергаменти з літочисленнями, години, навалені купою та охоплені полум'ям.

Один дотик руки, і це прекрасне палахкотіння, в одну мить, розвернеться в зворотний бік. Екельс пригадав слова з рекламної листівки: "З головешок та попелу, з порошу та вугілля, ніби золоті саламандри, роки минулі, роки незрілі вмиль постануть; троянд солодких духом сповниться повітря, сіде волосся стане смолянисто-чорним, зморшки згладяться; усі і все майне назад, щоб сіяти життя, втекти від смерті, полинути до самих витоків, до сходу сонця на західному небі — і заходу на сході славному, Місяць спадатиме проти звичаю; усі і все сховається одне в одне як у Китайському пуделку, — у капелюхи кролики; усі і все поверне до смерті молодії, смерті роду, смерті незрілої, до часу за початком. Одним лиш дотиком руки, найлегшим дотиком руки."

— Дідько клятий, — прошепотів собі Екельс. На його обличчі відбивалося світло від Мащини. — Це ж справжня Машина Часу. Він похитав головою. — Це змушує

замислитися. Якби вчорашні вибори пішли не так, то я б тут зараз тікав від їхніх результатів. Дякувати Богу — Кейт виграв. З нього вийде добрий Президент Сполучених Штатів.

— Так, — погодився чоловік за письмовим столиком. — Нам пощастило. Якби пройшов Дойчер, то ми б мали найгіршу з диктатур. Завжди існує хтось, хто проти всього — войовничий антихрист, анти-гуманний та анти-інтелектуальний. До нас дзвонили, ну знаєте, перепитувати жартома але не жартували. Питали якщо Дойчер стане Президентом, то вони б воліли переміститися жити у 1492. Звісно, ми не займаємося такою справою як супровід Втікачистів. Наша справа — Сафарі. Хай там як, а Кейт тепер Президент. І наразі всі ваші клопоти — це...

— Вполювати свого динозавра, — закінчив Екельс замість чоловіка.

— Тиранозавр Рекс, Громоящір — найбридкіше створіння в історії. Підпишіть ось цю відмову. Коли з вами щось станеться, ми не нестимемо за вас відповідальності. Ті динозаври — голодні.

Екельс спалахнув. — Намагаєтеся мене залякати!

— Широ кажучи, так. Ми не хочемо, аби туди потрапляли такі, хто впадає в паніку з першим же пострілом. Минулого року загинули шестеро Провідників Сафарі та більше десятка мисливців. Наша робота полягає в забезпеченні якнайсильнішого збудження, якого завжди прагне справжній мисливець. Мандрівка на шістдесят мільйонів років у минуле, щоб ви поклали собі до торбинки таку чортячу гру усіх Часів. Ваш чек досі тут. Порвіть його.

Пан Екельс довгий час дивився на чек. Пальці тремтіли.

— Хай щастить, — обізвався чоловік з-за письмового столику. — Пане Тревіс, він весь ваш.

Взявши зброю, вони попрямували через залу до Машини, до срібlistого металу та режучого світла.

Спершу день, потім ніч, потім день, потім ніч, потім день-ніч-день-ніч-день. Тиждень, місяць, рік, десятиріччя. Н.Е. 2055.

Н.Е. 2019. 1999! 1957! Нічого! Машина — ревіла.

Люди одягли кисневі шоломи і перевірили внутрішній зв'язок.

Екельса похитувало в м'якому сидінні, обличчя його зблідло, щелепи звело. Руки дрижали. Він подивився на них — вони міцно стискали його нову гвинтівку. В Машині були ще четверо чоловіків. Провідник Сафарі Тревіс, його помічник Лесперанс, і ще двоє мисливців Біллінгз і Крамер. Вони сиділи, дивлячись одне на одного, а навколо них палахкотіли роки.

— Хіба цією зброєю можна звалити динозавра? — Почув свої слова Екельс.

— Якщо правильно вцілити, — відповів Тревіс через шоломне радіо. — Деякі динозаври мають по два мозки — один в голові, а інший далеко вниз у спинному стовбурі. Від таких ми тримаємося подалі. Вони — занадто непевна удача. Першими двома пострілами бийте в очі якщо зможете, засліпіть їх, а тоді вже цільте в мозок.

Машина вила. Час біг назад суцільною плівкою. Сонця втікали, слідом за ними

втікали десять мільйонів Місяців. — Господи багословенний, — озвався Екельс. — Та будь-який мисливець, що будь-коли жив, нам би сьогодні позаздрив. У порівнянні з цим — Африка здається Ілінойсом.

Машина уповільнювалася; вищання перейшло в муркотіння. Зупинка.

Сонце завмерло посеред неба.

Туман, що оповивав Машину розвіявся, і ось — вони в далекому минулому, у дійсно дуже далекому; троє мисливців та двоє Провідників Сафарі, а на колінах кожного — гвинтівка з блакитного металу.

— Христос ще не народився, — почав Тревіс. — Мойсей ще не сховався на Гору, щоб говорити з Богом. Піраміди — в землі, чекають доки їх вирубають з каменю та зведуть. Пам'ятайте про це. Олександр, Кесар, Наполеон, Гітлер — нікого з них не існує.

Чоловіки кивнули головами.

Там, — пан Тревіс вказав пальцем, — джунглі за шістдесят мільйонів, дві тисячі, п'ятдесят п'ять років до Президента Кейта.

Він вказав на металеву стежку, що різко прокреслювала шлях вглиб зеленої дикої гущавини, понад болотними випарами, поміж велетенських папоротей та пальм

— А це, — сказав він, — Стежка, прокладена компанією Сафарі в Часі для вашого користування. Вона плаває за п'ятнадцять сантиметрів від землі. Навряд чи вона зачіпає більше однієї бадилки, квітки чи дерева. Виготовлена вона з антигравітаційного металу. Її завдання — жодним чином не допустити, аби ви доторкнулися до цього Світу Минулого. Залишайтеся на Стежці. Не сходьте з неї. Повторюю. Не сходьте з неї. За будь-яких обставин! Якщо ви впадете, вас буде покарано. І не стріляйте в тварин, в яких не стріляємо ми, гаразд?

— Чому, — запитав Екельс?

Вони сиділи посеред первісної дикої незайманости. Звіддалік з вітром долунали пташині крики, чутно було запах смоли, стародавнього солоного моря, вологої трави. Пахли квіти кольору крові.

— Ми не хочемо змінювати майбутнє. Ми не належимо до цього Світу Минулого. Уряд не схвалює нашого перебування тут, тому ми даємо чималі хабарі, аби зберегти за собою право на надання послуг. Машина Часу — це з біса тендітна справа. Не відаючи, ми могли б знищити якусь важливу тварину, невеличку птаху, плотвинку, навіть якусь квітку і таким чином обірвати важливий зв'язок у становленні видів.

— Не вельми зрозуміло, — озвався Екельс.

— Ну гаразд, — продовжив Тревіс, — скажімо ми випадково придавили тут одну мишу. Це означає, що разом з нею загинули всі її майбутні родини, правильно?

— Правильно.

— І всі родини родин тих родин однієї тієї миші! Наступивши раз, ви стираєте першу, потім десяток, потім тисячу, мільйон, мільярд мишей, які б, можливо, існували!

— Ну, вони мертві, — відповів Екельс. — І що з того?

— Що з того? Тихо пирхнув Тревіс?. — Ну а як щодо лисиць, яким ті миші необхідні для виживання? Через нестачу десятка мишей помирає лиця. Через нестачу десятка лисиць — голодує лев. Найрізноманітніші комахи, стервятники, безкінечні мільярди життєвих форм, яким потрібен лев, кинуто у хаос та руїну. Зрештою все докипає ось до чого: п'ятдесятьма дев'ятьма мільйонами років по тому, печерна людина, одна з десятка на всій планеті, аби прогодуватися, виходить на полювання на вепра або на шаблезубого тигра. Але ви, друже, розтоптали усіх тигрів у тій місцевості. Просто розчавивши одну єдину мишку. І печерна людина голодує. І ця печерна людина, будь ласка зауважте, не просто якась проста смертна істота — ні! Вона — цілий майбутній народ. З її утроби вийшло б десять синів. А з їхніх утроб — ще сто синів, і так далі й далі до цивілізації. Знищить одну цю людину і ви знищите цілу расу, народ, всю історію життя. Це можна порівняти зі знищенням кількох Адамових онуків. Наступивши одного разу на мишу, ви можете спричинити землетрус, наслідки якого, через глиб Часу до самих підоснов, похитнули б Землю та долі багатьох. Зі смертю тієї самої однієї печерної людини, мільярд інших досі ненароджених буде задушено прямо в лоні. Вірогідно Рим ніколи не постане на Семи Пагорбах. Вірогідно Європа — назавжди темний ліс. І лише Азія вилискує здоров'ям та рясніє людьми. Наступіть на мишу і ви розтрощите Піраміди. Наступіть на мишу і ви залишите слід через усю Вічність подібний до Великого Каньйону. Королева Єлизавета, можливо, ніколи не народиться; Вошингтон, можливо, не перетне Делавер, і взагалі Сполучених Штатів, можливо, й зовсім не буде. Отже будьте обережними. Залишайтеся на Стежці. Ніколи з неї не сходьте!

— Зрозуміло, — відповів Екельс. — То нам навіть дотик до трави не зійде з рук?

— Правильно. Знищення певних рослин, може обернутися відлунням у безкінечності. Одна незначна помилка тут відповідно помножиться на шістдесят мільйонів років. Звісно, ми припускаємо, що наша теорія хибна. Можливо, нам не під силу змінювати Час. Або зміни будуть ледь вловимі. Мертва миша спричинить комашине зміщення рівноваги зараз, а далі — це вже неспіврозмірність популяції, ще далі — бідний врожай, занепад, масовий голод, і зрештою — зміна суспільного характеру на широчезних просторах. Або щось іще невловиміше, щось подібне. Можливо, ледь чутний подих, шепіт, волосинка, пилок в повітрі, така зовсім зовсім незначна зміна, — на яку не придивись ви уважніше, — то й не помітили б. Хто знає? Хто напевно може сказати, що знає? Ми не знаємо. Ми гадаємо. Але доки не дізнаємося напевно, чи наша вовтузня у Часі може спричинити в Історії гучний рев чи тихе шелестіння, доти ми поводитимось з біса дуже обережно. Цю Машину, цю Стежку, ваш одяг і тіла було, як вам відомо, знезаражено перед початком подорожі. Ми одягли ці кисневі шоломи, щоб не напустити наших бактерій в невідому первісну атмосферу.

— А як ви знаєте в яку тварину стріляти?

— Ми позначаємо їх червоною фарбою, — відповів Тревіс. — Сьогодні, перед початком нашої подорожі, ми відрядили сюди Машиною Лесперанса. Він прибув до певної історичної доби і прослідкував за певними тваринами.

— Вивчаючи їх?

— Саме так, — відповів Лесперанс. — Я прослідкував все їхнє існування, записуючи, хто з них прожив найдовше, а хто не довго. Які з них часто парувалися, які не часто. Життя коротке. Коли я знаходжу тварину, убиту падінням дерева або засмоктану драговинням, я точно зазначаю час, хвилину й секунду. Потім стріляю кольоровим зарядом, який залишає слід на боці тварини. Не прогледимо. Після того я налаштовую час прибуття в Минуле таким чином, щоб ми зустрілися з Потворою не далі як за дві хвилини до її дійсної, у будь-якому разі, неминучої загибелі. Так ми полюємо на тварин без майбутнього, які вже ніколи не паруватимуться. Бачите які ми обережні?

— Але ж якщо ви вже відвідували цей ранок у Часі, — сказав Екельс, — ви мали б наткнутися на нас, на наше Сафарі! Як воно пройшло? Успішно? Чи всі з нас повернулися... живими?

Тревіс з Лесперансом презирнулися.

— Це було б протиріччям, — відповів Лесперанс. — Час не допускає таких зворотів як зустріч із самим собою. Коли виникають такі загрози, Час відступає на крок. Ніби літак, що потрапляє до повітряної ями. Ви відчули як Машина стрибнула перед нашою зупинкою? Це було наше відбуття назад до Майбутнього. Ми нічого не бачили. Не існує способу сказати чи був наш вихід успішним, чи ми зустріли нашу Потвору, або чи всі ми — також і ви, пане Екельс — вибралися звідси живими.

Екельс блідо посміхнувся.

— Годі балачок, — скомандував Тревіс. — Всім встати!

Всі були готові вийти з Мащини.

Джунглі вгору, джунглі вшир, джунглі — весь світ навіки і віки. Звуки схожі на музику, звуки, що нагадували літаючу ташу наповнювали небо. То ширяли птеродактилі з порожнистими сірими крильми; велетенські кажани з марення або нічної гарячки. Екельс, утримуючи рівновагу на Стежці, жартома націлював на них гвинтівку.

— Ану припиніть! Вигукнув Тревіс. — Трясця йому! Навіть заради розваги не націлюйте її! Якщо трапиться, що вона вистрілить...

Екельс почервонів. — Де наш Тиранозавр?

Лесперанс подивився на годинник. — Прямо попереду. Ми перетнемо його слід за шістдесят секунд. Шукайте червону пляму. Заради Бога, не стріляйте без команди. Залишайтеся на Стежці. Залишайтеся на Стежці!

Під вранішнім вітерцем вони рушили далі.

— Дивно, — промимрив Екельс. — Перед нами шістдесят мільйонів років, День Виборів закінчився. Кейт — Президент. Всі святкують. Ми тут — блукаємо посеред мільйонів років, а їх там навіть не існує. Все те, що нас непокоїло місяцями, все наше життя — ще навіть не народилося, навіть думати про те нікому.

— Всім зняти запобіжники! — наказав Тревіс. — Ви стріляєте першим, Екельсе. Другим — Біллінгз. Третім — Крамер.

— Я полював на тигра, вепра, зубра, слона, але ж, Господи, — отакої! — промовив Екельс. — Я тремчу як мала дитина.

— Ага, — видихнув Тревіс.

Всі зупинилися.

Тревіс підняв руку. — Перед нами, — прошепотів він. — В тумані. Ось він. Ось Його Королівська Величність.

Гущавина джунглів була сповнена щебетанням, шелестінням, мурмотінням та зітханнями.

Раптом все стихло ніби зачинилися двері.

Тиша.

І вдарив грім.

З туману, за сотню метрів від них, виступив Тиранозавр Рекс.

— Господи Ісусе, — прошепотів Екельс.

— Тсс!

Тиранозавр наближався, широко ступаючи величезними, пружними ногами. Він здіймався на десяток метрів над половиною дерев, величний лихий бог, перебираючи своїми тендітними, як руки годинникаря, лапками коло самої своєї сальної рептилієвої грудної клітини. Кожна нога — поршень: півтони білої кістки, густо переплетеної товстими мотузками м'язів, обтягнутих лискучою рінякуватою шкірою схожою на кольчугу страшного воїна. Кожна гомілка — тонна м'яса, кістки та сталеві сіті. З величезної грудної клітини, що рухалася від дихання, звисали тендітні ручки з пазурями, якими він міг би підхопити й обмацати людей як іграшки, його зміїна шия вигиналася. А сама голова, тонна вирізьбленого каменю, легко злітала вгору до самого неба. Він роззявив пащу, виставивши частокіл зубів, схожих на кинджали. Очі вертілися — струсові яйця, — позбавлені будь-якого виразу окрім голоду. Паща стулилася в смертельному вишкірі. Він побіг. Його тазові кістки трошили обабіч дерева й кущі, пазурясті лапи виривали сиру землю, залишаючи сліди півметрової глибини там, де він ступав всією своєю вагою. Він біг ніби ковзав — легкими балетними рухами, навіть занадто врівноваженими та гармонійними для своїх десяти тонн. Він легко вибіг на освітлену сонцем місцину, красиві рептилієві руки перебирали пальцями повітря.

— Господи мій! — Губи Екельса затремтіли. — Та він міг би й до Місяця дістати!

— Тсс! — Сердито шарпнувся Тревіс. — Він нас іще не побачив.

— Та його неможливо вбити, — тихо промовив, наче виніс вирок Екельс. Ніби заперечень не могло й бути. Він розглянув свідчення, і тепер це було його добре виваженим судженням. Гвинтівка в його руках здалася йому пістолетиком для пістонів. — Ми були дурнями, що прилетіли сюди. Це неможливо.

— Замовкніть, — засичав Тревіс.

— Жахіття.

— Повертайте назад, — скомандував Тревіс. — Ідіть тихо до Машини. Ми повернемо вам половину вашої оплати.

— Я гадки не мав, що воно таке здорове, — відповів Екельс. — Я не розрахував, і

все. А зараз я хочу геть звідси.

— Він нас бачить.

— У нього на грудині червона пляма!

Громоящір випростався. Його броньоване тіло вилискувало тисячею зелених бляшок. З бляшок, вкритих кіркою слизу, ішла пара. В слизові вошкалася дрібна комашня, від чого все його тіло ніби тремтіло та ходило хвилями, навіть коли Потвора не рухалася. Звір видихнув. Сморід сирої плоті полетів на незайманий ліс.

— Заберіть мене звідси, — обізвався Екельс. — Такого ще ніколи не було. Я завжди був певен, що залишуся живим. Я мав добрих провідників, добрі сафарі та гарантовану безпеку. Цього разу я не розрахував. Я зустрівся з рівнею собі, і я це визнаю. Для мене це занадто, щоб на таке приставати.

— Не біжіть, — скомандував Лесперанс. Спокійно повертайтеся. Заховайтесь в Машині.

— Так. — Екельс, здавалося, зацікавився. Він поглянув собі на ноги, ніби наказуючи їм рухатися і прохрипів щось безпорадне.

— Екельсе!

Кліпаючи очима, він прочовгав кілька незграбних кроків.

— Не туди!

З першим же рухом Екельса, Потвора з жахливим виском кинулася вперед. За чотири секунди вона подолала сотню метрів. Мисливці рвучко скинули вгору зброю й відкрили вогонь. Їх накрило цілою хуртовиною смороду, слизу та древньої крові, що вилетіла з пащі тварини. Потвора заревіла, зуби зблиснули на сонці.

Не озираючись, Екельс сліпо дійшов до краю Стежки, гвинтівка гойдалася на передпліччі. Він зійшов зі Стежки і пішов далі, навіть не помітивши цього, в глибокий джунглі. Вгрузаючи в зелений мох, ноги самі кудись його несли, а сам він почувався самотнім і геть відірваним від подій, що розгорталися позаду.

Знову гримнули гвинтівки. Їхній звук загубився у вереску та громоподібному гарчанні ящіра. Величезний хвіст рептилії як важіль злітав то вгору, то метляв в усі боки. Деревя вибухали хмарами листя та друзок від стовбурів. Потвора шарпала своїми тендітними ручками, намагаючись дістати ними до людей, щоб розірвати їх на шматки, почавити їх як ягоди, запхати їх собі в зуби і далі в горлянку, що досі верещала. Її очі розміром з брилу були на одному рівні з мисливцями і вони бачили в тих очах власне відображення. Вони вистрілили в ті металеві повіки і в блискучо-чорну райдужну оболонку.

Неначе кам'яний ідол, неначе гірська лавина Тиранозавр упав. Ревучи, він хапався за дерева, тягнув їх за собою. Він понівечив та розірвав металеву Стежку. Люди кинулися від нього назад. Тіло вдарилося об землю, десять тонн холодної кам'яної плоті. Гвинтівки вистрілили. Потвора шмагнула своїм броньованим хвостом, клацнула зміїними щелепами і замерла. Фонтан крові пирснув з її горла. Десь усередині лопнув міхур з рідиною. Мисливців облило брудним струменем. Вони стояли, вилискуючи від червоної крові.

Грім вщух.

В джунглях запала тиша. Зелена тиша після лавини. Після нічного жаху — світанок.

Біллінгз з Крамером сиділи посеред Стежки й блювали. Тревіс з Лесперансем стояли з гвинтівками, з яких ішов дим, і безупину лаялися.

Екельс тим часом вже відшукав дорогу назад до Стежки і заліз до Машини Часу, і тепер лежав у ній долілиць і тремтів.

Зайшов Тревіс, кинув поглядом на Екельса, дістав шмат бавовняної марлі з металевої скриньки і повернувся до інших, які досі сиділи на Стежці.

— Повитирайтеся.

Вони повитирали кров зі своїх шоломів. Тепер і вони почали лаятися. Потвора лежала пагорбом суцільної плоті. В ній ще чулися зітхання та мимрення, неначе помирали найвіддаленіші її куточки. Органи відмовляли. Востаннє текли життєві соки. Від порожнини до міхура, далі до селезінки — все відключалося і навіки завмирало. Здавалося, ніби стоїш коло розбитого паровоза, або парової машини під час її вихолодження, коли всі її клапани відкрито, засувки повністю піднято. Кістки тріщали: багатотонна вага її власної плоті, втративши рівновагу і ставши вагою мертвою, зламала затиснуті під нею тендітні передні лапки. М'ясо дрижало й осідало.

Ще один хрускіт. Велетенська гілляка над ними, не витримавши болотних наростів, тріснула і впала на мертву тварину і розтрощилася, остаточно завершивши справу.

— Ось, — Лесперанс, звівся з годинником. — Саме вчасно. Це величезне дерево за розкладом і мало впасти й убити тварину. — Він поглянув на мисливців. — Ви хочете зробити трофейні світлини?

— Що?

— Не можна брати трофей з собою назад до Майбутнього. Туша має залишатися тут, де вона і мала бути після загибелі, щоб комахи, птахи та бактерії могли мати з неї поживу, як їм і належить. Рівновага всюди. Туша залишається. Але ми можемо зробити знімок, на якому ви поряд зі здобиччю.

— Двоє мисливців спробували зібратися з думками, але здалися і захитали головами.

Вони дали себе довести металевою Стежкою до Машини, втомлено всілися у м'які крісла і вже звідти уважно розглядали убиту Потвору. Неживий пагорб, на якому вже знайшли собі роботу дивні рептилієподібні птахи, золотисті комахи, що роїлися на латах, з яких ішов пар.

З підлоги Машини Часу почулося якесь шарудіння, від якого вони заціпеніли. Там сидів Екельс і дрижав.

— Вибачте, — нарешті спромігся він.

— Піднімайтеся, — вигукнув Тревіс.

Екельс піднявся.

— Виходьте на Стежку. Ви, один, — сказав Тревіс. Він націлив на Екельса гвинтівку.

— Ви не повертаєтеся назад Машиною Часу. Ми залишаємо вас тут!

Лесперанс схопив Тревіса за руку, — Зачекай...

— Не втручайся! — Тревіс скинув його руку зі своєї. — Цей курвин син нас замалим не повбивав. Але це ще не все. Дідько, ні! Його черевики! Поглянь на них! Він втік зі стежки. Господи мій, нам кінець! Бог його зна який штраф доведеться сплатити! Десятки тисяч доларів страховки! Ми гарантували, що ніхто не зійде зі Стежки, а він зійшов. От же ж клятий дурень! Я маю звітувати Урядові. А вони можуть відкликати дозвіл на подорожі. Одному Богу відомо, що він зробив з Часом та Історією!

— Заспокойся. Ну вступив він у багнюку і все.

— Звідки нам знати? — Вигукнув Тревіс. — Ми нічого не знаємо. Все це клята таємниця для нас! Геть звідси, Екельсе!

Екельс незграбно перебирав сорочку. — Я заплачу скільки завгодно. Сто тисяч доларів!

Тревіс уважно подивився на чекову книжку Екельса і сплюнув. Геть звідси. Потвора лежить коло Стежки. Встромите руки по лікті їй до пащі, тоді зможете повернутися з нами.

— Це не має сенсу!

— Потвора — мертва, ти боягузливий виродку. Кулі! Кулі не можна залишати тут. Вони не належать до Минулого; вони можуть на щось вплинути. Ось вам мій ніж. Виколупуйте!

Джунглі знову жили, заповнені тим самим тремтінням та перегуком птахів. Екельс повільно обернувся, щоб роздивитися ту первинну купу тліну, той пагорб страху й нічної мари. Постоявши деякий час він, ніби сновида, почовгав Стежкою геть.

За п'ять хвилин він, хитаючись, повернувся. Руки по лікті просякнуті червоним. Він простягнув їх перед собою. В кожній було по кілька сталевих куль. Потім Екельс упав і непорушно лежав де впав.

— Не треба було його до цього примушувати, — зазначив Лесперанс.

— Невже? Зарано ще казати. — Тревіс поштурхав непорушне тіло. — Житиме. Наступного разу вже не приставатиме на такі мисливські ігри. Гаразд. — Втомленим порухом великого пальця він вказав Лесперансу вирушати. — Натискай. Повертаймося додому.

1492. 1776. 1812.

Мандрівники повитирали руки та обличчя, перевдягли сорочки й штани, що взялися коржем від бруду. Екельс нарешті опритомнів і сидів мовчки. Тревіс прискіпливо дивився на нього, не відриваючись, цілих десять хвилин.

— Не дивіться на мене так, — не витримав Екельс. — Я нічого не зробив!

— Та хто зна?

— Я просто зійшов зі Стежки і все. Невеличка грудка багна на черевиках. Чого ви від мене хочете? Щоб я впав на коліна й молився?

— Молитва, можливо, вам знадобиться. Попереджаю вас, Екельсе, я ще можу вас убити. Моя гвинтівка наготові.

— Я не винен. Я нічого не зробив!

1999. 2000. 2055.

Машина зупинилася.

— Виходьте, — наказав Тревіс.

Кімната була там же, де вони її залишили, але не саме така, якою вони її залишили. Той же чоловік сидів за письмовим столиком, але не саме той чоловік сидів за письмовим столиком.

Тревіс озирнувся навкруги. — Все гаразд? — Різко запитав він.

— Чудово! З поверненням!

Однак Тревіс був напружений. Здавалося, він вдивляється в самі атоми повітря навколо, на те, як проникає сонце через єдине вікно під стелею.

— Гаразд, Екельсе, виходьте. І більше ніколи сюди не приходьте.

Екельс не рухався.

— Ви чули мене, — повторив Тревіс. — Чого витріщилися?

Екельс стояв, нюхаючи повітря. У повітрі було щось таке, якийсь хемічний наліт, невловимий, настільки незначний, що лише ледь-ледь помітний підсвідомий крик почуттів попереджав про його наявність. Кольори: білий, сірий, блакитний, помаранчевий — на стіні, на меблях, в небі за вікном були... були... А ще було якесь відчуття. Тілом пробігла судома. Затремтіли руки. Він стояв і всіма порами тіла всотував цю дивну відмінність. Ніби десь хтось видавав той тонкий свист, чутний лише собаці. Його ж тіло відповідало тишею. Поза цією кімнатою, поза цими стінами, поза цим чоловіком, котрий був не зовсім тим самим чоловіком, що сидів за письмовим столиком, і письмовий столик був не зовсім тим самим... — лежав цілий світ вулиць і людей. Яким зараз був цей світ, ніхто не міг сказати. Екельс міг відчувати їхні рухи, десь там за стіною, майже як безліч шахових фігурок, розвіяних суховієм...

Але найперше, що відразу впадало в очі була та сама вивіска на стіні контори, та сама вивіска, яку він сьогодні вже було читав, коли вперше сюди зайшов.

Якимось чином вивіска змінилася:

ЗАО "СЕФАРИ В ЧАСЕ".

СЕФАРИ У БУДЬ-ЯКИЙ РІК В МИНУЛОМУ.

ВИ НАЗИВАЙТЕ ТВАРИННУ.

МИ ДОПРАВЛЯЙЕМО ВАС ТУДА.

ВИ СТРІЛЯЙТЕ.

Екельс відчув, що падає в крісло. Незграбними пальцями він почав відшкрібати багнюку від черевиків. Тремтячими руками він підняв грудку. — Ні, не може бути. Тільки не така маленька річ. Ні!

У грудці багнюки, виблискуючи зеленим, золотавим та чорним, закарбувався метелик. Дуже красивий, і... дуже мертвий.

— Лише не така дрібниця! Лише не метелик! — волав Екельс.

Метелик упав на підлогу; вишукана істота, маленька істота, що змогла зрушити терези і збити лінію малих доміно, потім великих доміно, а за ними — велетенських доміно — і так далі крізь роки й крізь Час. Екельсові думки кружляли вихором.

Метелик не міг настільки змінити стан речей. Убивство одного метелика не могло бути таким важливим! Хіба ні?

Лице його було холодним. Губи тремтіли, питаючи: "Хто... хто переміг вчора на Президентських виборах?"

Чоловік за столиком засміявся. — Жартуєте? Вам і самому це до біса добре відомо. Звісно ж Дойчер! Хто ж іще? Не той же недолугий квач Кейт. Зараз ми маємо залізну людину, вольову людину, заради Бога! — Представник змовк. — Що трапилось?

Екельс застогнав. Він упав на коліна. Тремтячими пальцями він відшкрібав золотого метелика. — Хіба не можна, — благав він до всього світу, до себе, до представника, до Мащини, — хіба не можна відвезти його назад, хіба не можна його якось повернути до життя. Хіба не можна почати все спочатку? Хіба не...

Він не рухався. Заплющивши очі, він чекав і тремтів. Він чув, як гучно на всю кімнату дихає Тревіс, чув, як Тревіс скидає гвинтівку, знімає її з запобіжника й націлює на нього.

І вдарив грім.